DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ | 100 EĞİTİMİN YÜZYILI

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

Tefsir

11.sınıf

1.ÜNİTE
TEFSİR İLMİ VE TARİHİ

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ | 100 EĞİTİMİN YÜZYILI

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

Tefsir

1. ünite

TEFSİR İLMİ VE TARİHİ

İÇİNDEKİLER

1.1. TEFSİR İLMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

1.2. KUR'AN İLİMLERİ

1.3. TEFSİR İLMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1. TEFSİR İLMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

- Kur'an-ı Kerim, Allah'ın (cc) Hz. Muhammed'e (sav) vahiy yoluyla gönderdiği ilahi kelamdır.
- İnsanlara yol gösterir, onları düşünmeye teşvik eder, akıl ve iradelerini doğru yönde kullanmalarına rehberlik eder.
- İnsana yaratılış amacını ve sorumluluklarını bildirir.

VAHİY

SÖZLÜK ANLAMI

Gizli konuşma, ilham, ima ve işaret etme anlamlarına gelir.

TERİM ANLAMI

Allah'ın (cc) emir, yasak ve hükümlerini peygamberlerine bildirmesidir.

- Allah (cc) ile Hz. Peygamber arasındaki iletişim üç şekilde gerçekleşmiştir:
  - Vahiy yoluyla
  - Perde arkasından
  - Elçi (vahiy meleği) aracılığıyla

Haris bin Hişam Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resulü, sana vahiy nasıl geliyor?" diye sordu. Allah Resulü şöyle buyurdu: *"Bazen zil/çan sesi gibi geliyor ki bana en ağır geleni de budur. (Uğultu) kesildiğinde (vahyin bana) söylediklerini tam olarak kavramış ve ezberlemiş oluyorum. Bazen de melek bana insan şeklinde görünüyor, benimle konuşuyor ve ben de onun dediklerini kavramış ve ezberlemiş oluyorum."*

(Buhari, "Bedü'l-Vahy", 1)

Vahyin Korunması

VAHYİN TEBLİĞ EDİLMESİ

Hz. Peygamber gelen vahyi tebliğ etmiştir.

VAHİY KÂTİPLERİNE YAZDIRILMASI

Vahyi, vahiy kâtiplerine yazdırmıştır.

KONTROL VE DÜZENLEME

Hz. Peygamber yazılan ayetleri kontrol etmiş ve ayetlerin Kur'an-ı Kerim'deki yerlerini belirlemiştir.

EZBERLEME VE OKUMA

Müslümanları ayetleri ezberlemeye ve namazlarda okumaya teşvik etmiştir.

Bu süreç, vahyin hem yazılı hem sözlü olarak korunmasını sağlamıştır.

Kur'an-ı Kerim'in Mushaf Hâline Getirilmesi ve Çoğaltılması

Hz. Peygamber Dönemi

Vahiy devam ettiği için Kur'an-ı Kerim Mushaf hâline getirilmemiştir.

Hz. Ebu Bekir Dönemi

Kur'an'ın korunması amacıyla ayetlerin bir araya getirilmesine karar verilmiştir.

ZEYD BİN SABİT'İN SORUMLULUĞUNDA

Kur'an ayetleri iki kapak arasında bir araya getirilmiştir.

Hz. Osman Dönemi

İslam coğrafyasının genişlemesiyle farklı okuyuşların ortaya çıkması, Mushaf'ın çoğaltılması ihtiyacını doğurmuştur.

- Dört kişilik heyetin beş yıllık çalışması sonucunda Mushaf çoğaltılmıştır.
- Nüshalardan biri Hz. Osman'ın yanında bırakılmış; diğerleri Mısır, Mekke, Kufe, Basra ve Şam'a gönderilmiştir.
- Ana dili Arapça olmayan Müslümanların Mushaf'ı okumakta zorlanması ve yanlış okuyuşların artması üzerine Ebülesved Düeli ve öğrencileri, harfleri ayırt etmeyi kolaylaştırmak amacıyla yazımda noktalama işaretleri kullanmıştır.
- Harfleri ayırt eden noktalar ile hareke noktalarının karışıklığa yol açması üzerine Halil bin Ahmed, hicri ikinci yüzyılın sonlarına doğru harekeler için özel işaretler geliştirmiştir.

Tefsir İlmi

- İnsan, sınırlı bir varlık olduğu için ilahi rehberliğe ihtiyaç duyar.
- Kur'an bu rehberliği sunar. Tefsir ise Kur'an'ın mesajının anlaşılmasına yardımcı olur.
- Bu nedenle Kur'an'ı doğru anlamak isteyenlerin tefsir, tevil, tercüme ve meal gibi kavramları bilmeleri önemlidir.

Tefsir ve Tevil

- **Tefsir**, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasını amaçlayan ve uzmanlık gerektiren bir ilimdir.
- Bu alanda çalışanlara **müfessir** denir.

- Tevilde ayetin bağlamı ve Kur'an'ın bütünlüğü gözetilir.
- Ayetin açık anlamı esas alınır, güçlü bir delil olmadıkça tevile başvurulmaz.
- Anlamı açık olmayan veya birden fazla anlama gelebilen ayetlerin açıklanmasında tevil gerekebilir.

Tercüme ve Meal

- Tercüme, bir sözün başka bir dile aktarılmasıdır. Kur'an'ın mesajının farklı milletlere ulaştırılması için tercüme çalışmaları yapılmıştır.
- İslam âlimlerinin çoğunluğu, Kur'an'ın bütün anlamlarının kelimesi kelimesine eksiksiz biçimde başka bir dile aktarılamayacağını kabul etmiştir.
- Bu nedenle Kur'an'ın başka dillere aktarılmasında açıklayıcı tercüme yöntemi kullanılmış ve "tercüme" yerine "meal" kavramı tercih edilmiştir.
- Meal, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlam bakımından zenginliğini koruyarak başka bir dile kelimesi kelimesine değil, yaklaşık olarak çevrilmesidir.
- Mealler bütün anlam imkânlarını eksiksiz yansıtamadığı için aralarında farklılıklar görülebilir.

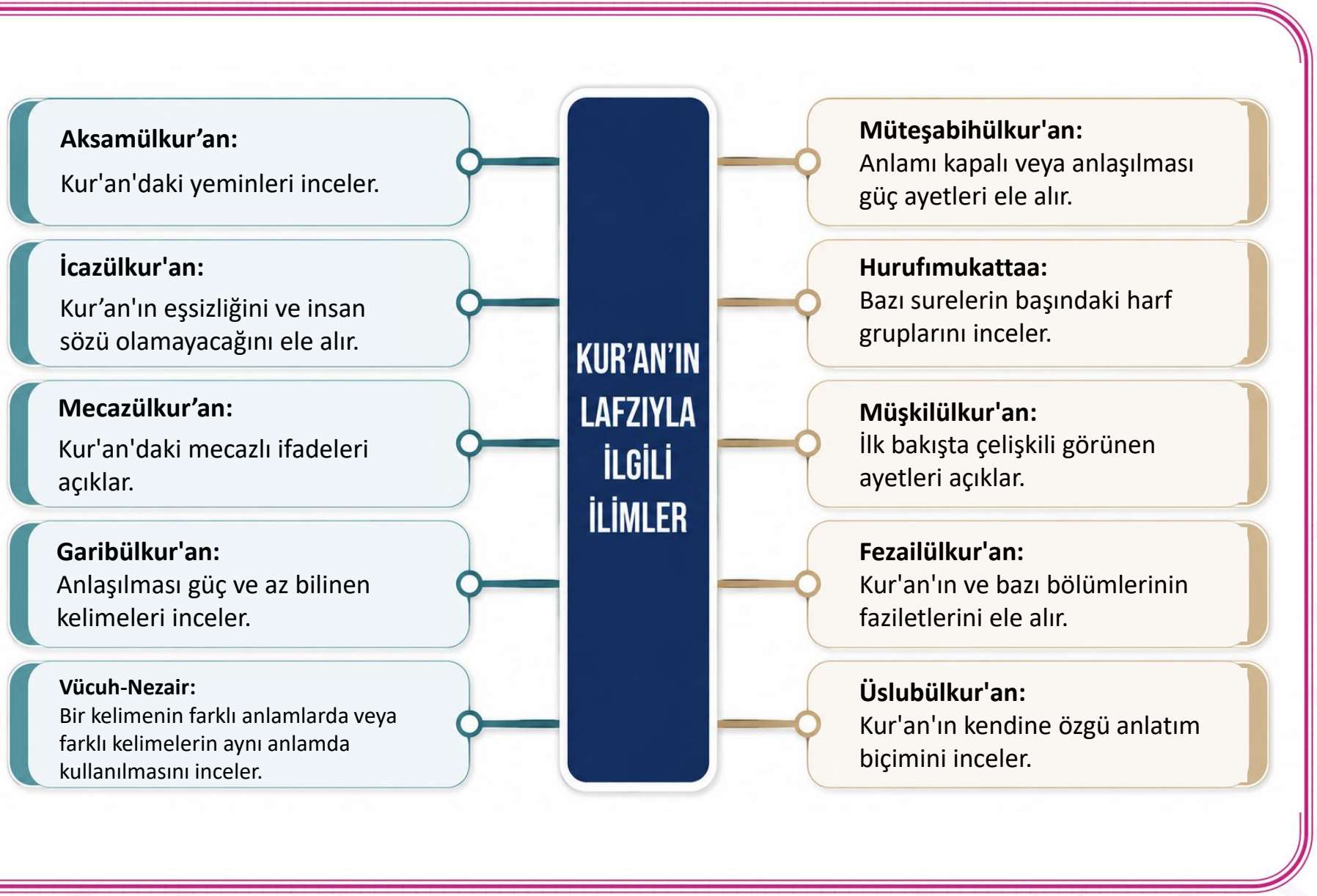
MEALLER ARASINDAKİ FARKLILIKLARIN SEBEPLERİ

- Kur'an'daki bazı kelimelerin başka dillerde birebir karşılığının bulunmaması meallerde farklı ifadelerin kullanılmasına yol açmıştır.
- Ayetlerin anlam zenginliği ve derinliği, farklı anlamların tercih edilmesine neden olmuştur.
- Meal hazırlayanların sosyokültürel çevreleri, yorum tercihleri ve anlatım biçimleri de meallerin farklılaşmasına yol açmıştır.

Göz
im
a+b

1.2. KUR'AN İLİMLERİ

- Kur'an ilimleri, Kur'an'ın dili, üslubu, tarihi ve içeriğinin anlaşılmasına yardımcı olan ilimlerdir.
- Müfessirler, ayetleri açıklarken Kur'an ilimlerinden yararlanırlar.
- Mekki-Medeni, esbabınüzul, muhkem-müteşabih gibi konular Kur'an ilimleri arasında yer alır.
- Hicri ikinci yüzyıldan itibaren hadis kitaplarının bir bölümü olmaktan çıkıp bağımsız eserler hâlinde yazılmaya başlanmıştır.

KUR'AN'IN LAFZIYLA İLGİLİ İLİMLER
Aksamülkur'an:
Kur'an'daki yeminleri inceler.
İcazülkur'an:
Kur'an'ın eşsizliğini ve insan sözü olamayacağını ele alır.
Mecazülkur'an:
Kur'an'daki mecazlı ifadeleri açıklar.
Garibülkur'an:
Anlaşılması güç ve az bilinen kelimeleri inceler.
Vücuh-Nezair:
Bir kelimenin farklı anlamlarda veya farklı kelimelerin aynı anlamda kullanılmasını inceler.
Müteşabihülkur'an:
Anlamı kapalı veya anlaşılması güç ayetleri ele alır.
Hurufımukattaa:
Bazı surelerin başındaki harf gruplarını inceler.
Müşkilülkur'an:
İlk bakışta çelişkili görünen ayetleri açıklar.
Fezailülkur'an:
Kur'an'ın ve bazı bölümlerinin faziletlerini ele alır.
Üslubülkur'an:
Kur'an'ın kendine özgü anlatım biçimini inceler.

KUR'AN'IN MANASIYLA İLGİLİ İLİMLER
Kısasülkur'an:
Kur'an'da anlatılan tarihî kişi ve olayları inceler.
Esbabınüzul:
Ayet ve surelerin iniş sebeplerini araştırır.
Mekkilik-Medenilik:
Hicretten önce ve sonra inen ayet ve sureleri inceler.
Münasebetülkur'an:
Ayet ve sureler arasındaki anlam ilişkisini inceler.
Emsalülkur'an:
Kur'an'daki dolaylı ve deyimsel anlatımları ele alır.
Nasih-Mensuh:
Bir hükmün, daha sonra gelen başka bir hükümle yürürlükten kaldırılmasını ifade eder.

Aksamülkur'an

- Kur'an'da geçen yeminleri inceler.
- Kur'an'daki yeminler tevhit, peygamberlerin hak oluşu ve ahirette cezanın gerçekleşmesi gibi konularla ilişkilidir.
- Yeminlerin amacı; Allah'ın (cc) varlığının delillerini ortaya koymak, peygamberleri desteklemek, muhatapların dikkatini çekmek ve yemin edilen varlığın önemini göstermektir.

İcazülkur'an

- Kur'an; içerdiği ilimler, gayba dair verdiği haberler, dil ve üslup özellikleri ile indirilişi gibi birçok yönüyle mucize kabul edilmiştir.
- Kur'an'ın Allah'tan (cc) geldiğini inkâr edenler, benzerini ortaya koymaya davet edilmiş fakat bu meydan okuma karşısında aciz kalmışlardır.
- Bu durum, Kur'an'ın eşsizliğini ve ilahi kaynaklı olduğunu gösteren bir delil olarak kabul edilmiştir.

"Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz onun benzeri bir sûre de siz getirin, Allah'tan başka taptıklarınızı da yardıma çağırın; eğer iddianızda samimi iseniz! Bunu yapamazsanız -ki asla yapamayacaksınız- …"

(Bakara suresi 23-24. ayetler)

Mecazülkur'an

- Mecaz, kelime veya ifadelerin gerçek anlamı dışında kullanılmasıdır.
- Kur'an'da kelimeler gerçek ve mecaz anlamlarıyla kullanılmıştır.
- Mecazlı anlatımlar, Kur'an'ın edebî güzelliğini ve anlatım gücünü artırmıştır.

Kısasülkur'an

- Kur'an, ilahi mesajı etkili biçimde aktarmak ve insanlara ibret vermek amacıyla peygamberlerin ve geçmiş toplumların kıssalarına yer verir.
- Kıssalarda mesaj açısından gerekli olmayan kişi, zaman ve mekân ayrıntılarına çoğu zaman yer verilmez.
- Bazı kıssalar bir kez, bazıları ise birden fazla kez anlatılmıştır.
- Kıssaların amacı; Hz. Peygamber'in risaletini desteklemek, müminleri teselli etmek, Ehlikitapla ortak peygamberlik mirasına dikkat çekmek ve insanları ibret almaya yöneltmektir.

Esbabınüzul

- Esbabınüzul, ayet veya surelerin hangi olay ya da soruya bağlı olarak indirildiğini inceler.
- Ayetin ne zaman, nerede ve hangi şartlarda indiğini bilmek, ayetin doğru yorumlanmasına katkıda bulunur.
- İniş sebebini bilmek, fıkhi hüküm çıkarmaya, hükmün özel veya genel olduğunu belirlemeye ve anlamdaki kapalılıkları gidermeye yardımcı olur.

Mekkilik-Medenilik

- Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'e yirmi üç yıllık bir süreçte parça parça indirilmiştir.
- Bu sürecin on üç yılı Mekke'de, on yılı Medine'de geçmiştir.
- Bu nedenle sureler Mekki ve Medeni olmak üzere ikiye ayrılır.

MEKKI VE MEDENI SURELERİN ÖZELLİKLERİ

	MEKKI SURELER	MEDENI SURELER
ÜSLUP	Genellikle kısa, fesahat ve belagat yönünden güçlü bir üsluba sahiptir; hitap güçlü ve etkileyicidir.	Daha sade ve yumuşak bir anlatım öne çıkar; sembolik ve mecazlı anlatım daha az kullanılır.
KONU	Tevhid ve inanç esasları üzerinde durulur.	İbadet, muamelat ve toplumsal ilişkiler gibi konulara daha fazla yer verilir.

Göz
im
a+b

1.3. TEFSİR İLMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

- Tefsirde ilk ve temel kaynak Kur'an'ın kendisi kabul edilir.
- Anlamı kapalı ayetler, Kur'an'ın diğer ayetleriyle açıklanarak Kur'an'ın bütünlüğü gözetilmiştir.
- Müfessirler ayrıca hadislerden, sahabe açıklamalarından ve tâbiin âlimlerinin görüşlerinden yararlanmıştır.
- Ayetler anlamlandırılırken sarf, nahiv, belagat, kıraat ve Arap şiirinden de yararlanılmıştır.

Hz. Peygamber Döneminde Tefsir

- Tefsir tarihi, ilk müfessir kabul edilen Hz. Peygamber'le başlamıştır.
- Bu dönemde tefsirin amacı, vahyi doğru anlamak ve hayata aktarmak olmuştur.
- Hz. Peygamber, sahabenin Kur'an'ı doğru anlaması için öncelikle mücmel ve gayba dair ayetleri açıklamış, kavramların anlamlarını açıklığa kavuşturmuş ve ayetlerin hayata nasıl aktarılacağını davranışlarıyla göstermiştir.
- Tebliğ ve tebyin görevi gereği yaptığı açıklamalar, müfessirler tarafından bağlayıcı rivayetler olarak kabul edilmiştir.

Sahabe Döneminde Tefsir

- Hz. Peygamber hayattayken sistematik bir tefsir çalışmasına ihtiyaç duyulmamıştır.
- Hz. Peygamber'in vefatından sonra Kur'an'ın Mushaf hâline getirilmesi ve çoğaltılması, Kur'an'ın korunmasını ve yaygınlaşmasını sağlamıştır.
- Sahabiler, vahyin inişine şahit olmaları, nüzul ortamını bilmeleri ve Arapçaya hâkimiyetleri nedeniyle Kur'an'ı anlamada özel bir konuma sahiptir.
- Bu nedenle sahabe tefsiri, tefsirin güvenilir kaynaklarından biri sayılmıştır.
- Hz. Osman'ın şehadetinden sonra yaşanan siyasi ve itikadi ayrışmalar, bazı grupların ayetleri kendi görüşleri doğrultusunda yorumlamalarına neden olmuştur.

Tefsirde Öne Çıkan Sahabiler

Abdullah bin Abbas:

Mekke tefsir ekolünün kurucusu olup "Tercümanülkur'an" unvanıyla tanınır. Tefsir ile ilgili görüş ve yorumları en çok nakledilen kişidir.

Abdullah bin Mesud:

Irak (Kufe) tefsir ekolünün kurucusu kabul edilir. Kur'an ayetlerinin nüzul sebebi hakkında derin bilgiye sahiptir.

Ali bin Ebu Talib:

Kur'an'ın nüzul sebeplerine vâkıf olması sebebiyle sahabe tefsirinin önde gelen isimlerinden biridir.

Ebu Musa Eşari:

Basra tefsir faaliyetlerinin önde gelen isimlerindendir.

Übey bin Kab:

Basra'da teşekkül eden tefsir faaliyetlerinin önde gelen temsilcileri arasındadır.

Zeyd bin Sabit:

Tefsir ilminin gelişmesinde emeği olan seçkin sahabilerdendir.

Tâbiin Döneminde Tefsir

- Tefsir faaliyetleri bu dönemde sözlü aktarım yoluyla devam etmiş; tâbiin âlimler sahabeden dinleme yöntemiyle (sema) edindiği tefsir bilgilerini sonraki nesillere aktarmıştır.
- Sahih rivayet bulunmayan konularda içtihat ve rey(oy) kullanılmıştır.
- İçtihadın yaygınlaşması, farklı yorumların ve görüş ayrılıklarının ortaya çıkmasına yol açmıştır.
- Tâbiin müfessirleri, ayetleri yorumlarken dönemin kültürel ve düşünsel özelliklerinden de etkilenmiştir.
- Tâbiin rivayetlerinin değeri konusunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüş, sahabeye dayanan rivayetler ise daha güçlü kabul edilmiştir.

Tâbiin Döneminde Tefsir Ekolleri

MEKKE TEFSİR EKOLÜ

Mücahid bin Cebr

İbni Abbas'tan aldığı tefsiri yazıya geçirmiş; kendisine nispet edilen tefsir, öğrencileri tarafından derlenmiştir.

Said bin Cübeyr

İbni Abbas'ın önde gelen öğrencilerindendir. Bir tefsir yazmış ancak eser günümüze ulaşmamıştır.

MEDİNE TEFSİR EKOLÜ

Muhammed bin Kab

Özellikle esbabınüzul ve kısasülkur'an konusundaki rivayetleriyle tanınmıştır.

Zeyd bin Eslem

Mescid-i Nebevi'de yürüttüğü ders halkasıyla güçlü bir ilim çevresi oluşturmuştur.

IRAK TEFSİR EKOLÜ

Altame bin Kays

Abdullah bin Mesud'un önde gelen öğrencilerindendir ve Kufe tefsir ekolünün oluşumuna katkıda bulunmuştur.

Hasan Basri

İbni Abbas, Ebu Musa Eşari ve Enes bin Malik gibi sahabilerin görüşlerinden faydalanmıştır.

Tedvin (Tebeuttâbiin) Dönemi ve Sonrası.

- İlk dönem tefsirleri sözlü aktarıma dayanan rivayet merkezli ve dağınık bir yapıdadır.
- Fetihlerden sonra Kufe, Basra, Şam ve Mısır gibi şehirler önemli ilim merkezlerine dönüşmüştür.
- Bu merkezlerde yetişen tâbiin, sahabilerden aldığı tefsir rivayetlerini ve hadisleri toplamış, bunları kısmen yazıya geçirmiştir.
- Tebeuttâbiin döneminden itibaren devam eden çalışmalar, sonraki asırlarda tefsirin sistemli bir ilim dalı hâline gelmesine katkıda bulunmuştur.

Tedvin Döneminde Tefsir

Rivayetlerin Yazıya Geçmesi	Rivayet Temelli Tefsir	İlk Yazılı Örnekler	Rivayetlerin Derlenmesi	Kur'an'ın Tamamının Tefsiri
Tefsir rivayetleri, hadis eserlerinde ve çeşitli kaynaklarda bağımsız bölümler hâlinde yer almaya başlamıştır.	Ayetler çoğunlukla sahabe ve tâbiin rivayetlerine dayanılarak açıklanmış, rivayetlerin aktarımında senet önemli görülmüştür.	Ali bin Ebu Talha'nın, Abdullah bin Abbas'tan aktardığı rivayetleri içeren sahifesi ilk örneklerden biri kabul edilmiştir.	Kelbi, İbni Cüreyc ve Yahya bin Sellam, tefsir rivayetlerini derlemiş ve bunlara kendi yorumlarını da eklemiştir.	Mukatil bin Süleyman, Kur'an'ın tamamını sure sırasına göre baştan sona tefsir eden ilk müfessir kabul edilmiştir.

Tefsir bağımsız bir ilim dalı hâline gelmiştir.

Hicri İkinci Yüzyıldan Sonra Tefsirin Gelişimi

H II. Yüzyıl Müstakil Tefsirlerin Ortaya Çıkışı

- Müstakil tefsir eserleri ortaya çıkmıştır.
- Garip ifadeleri açıklamaya ve dil bilimsel temelli tefsire yönelik ilk yazılı eserler ortaya çıkmıştır.

H III. Yüzyılın Sonları Taberi

- Hicri üçüncü yüzyıl sonlarında Taberi ile tefsirde yeni bir dönem başlamıştır.

H IV-V. Yüzyıllar Tefsirde Çeşitlenme

- Hicri dördüncü yüzyılda Matüridi ve Zeccac, beşinci asırda ise Salebi, Vahidi, Maverdi ve Begavi gibi müfessirler önemli eserler vermiştir.
- Aynı yüzyıllarda Sülemi ve Kuşeyri ile tasavvufi tefsir anlayışı sistematik bir nitelik kazanmıştır.

H. VI. Yüzyıl Zemahşeri

- Zemahşeri, Kur'an'ın icaz özelliklerini bütüncül biçimde ele alan, belagat ve dil merkezli önemli bir tefsir eseri ortaya koymuştur.

H VIII. Yüzyıla Kadar Klasik Tefsir Geleneğinin Gelişimi

- Hicri sekizinci yüzyıla kadar Fahreddin Razi, Nesefi, Kurtubi, Beydavi gibi müfessirlerin eserleriyle klasik tefsir geleneği önemli ölçüde gelişmiştir.

Şerh, Haşiye ve Çağdaş Dönemde Tefsir

- Klasik dönem sonrasında şerh ve haşiye çalışmaları yaygınlaşmıştır.
- Bu dönemde önceki tefsirler kısaltılmış, derlenmiş ve açıklanarak yeniden ele alınmıştır.
- Özellikle Zemahşeri, Beyzavi ve Nesefi'nin eserleri üzerine şerh ve haşiye çalışmaları yapılmıştır.
- Bazı tasniflerde hicri 12. ve 13. yüzyıllar tecdit dönemi olarak değerlendirilir.

- Modernleşmeyle başlayan tefsir çalışmaları, ıslah düşüncesi, toplumsal problemler ve güncel meseleler doğrultusunda yeniden ele alınmıştır.
- Yenilikçi tefsir anlayışı, Muhammed Abduh ve Reşid Rıza'nın yanı sıra Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Seyyid Kutub ve Tabatabai gibi farklı müfessirlerin eserlerinde çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştır.
- Günümüzde tefsir çalışmaları, klasik mirası çağdaş yöntem ve disiplinlerle birlikte ele alan farklı yaklaşımlarla sürmektedir.

Göz
im
a+b

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ